

Варшавы 3 кешек

ЛЕНИНСКИЙ ПУТЬ

ССР Союзуну ва союз
республикалары Закон кюрчюлери

2) топуракъ еслигине ихтиярдылыгын, топуракъдан пайдаланмагъа ихтиярдылыгын ва топуракъны ижаргъа адма дыгъарланы азын;

3) топуракъ-кадастровый документлени юрютювню къурув;

4) топуракъны ишлетивню къурув;

САЙЛАВЛАР ДАВАМ ЭТИЛЕ

Дагъыстан АССР-ни халкъ депутатларына сайлавлары Централъный сайлав комиссиясы къарар къабул этген, шонда встерилгенни йикик. ДАССР-ни халкъ депутатларына сайланганы гъагъындагъы Законну 53-нчю статьясына кыйышырлу болуп, 1990-нчы йылны 22-нчи ап-
втип округдан гёрсетилгенле-
ни изыв 1990-нчы йылны
март айны 19-ндан 21-не
ерли. ДАССР-ни халкъ депу-
татларына кандидатланы
изывну гъагъында округ
сайлан комиссиясыны билди-
риву 1990-нчы йылны март
айны 20-сында 25-не ерли
печатда изылып чыгъарыла-

Сав атив учун баъзилардан

топурактагы пайдаландырыл-
ну кыйдасы ССР Союзу.
союз ва автоном республика
ланы законлары булан белги

34-нчы статья. Ял алыр
учун белгиленген топурактар.

гым массовый ял алыву ва
туризм учун белгиленген ва
пайдаландырылгъан топу-
ракълары ял алып учун бел-
гиленген.

Оланы туташ кыйде белги-

Гөрсөтүлгөн топурактыңы
байдаландырынуу кыйдасы
ССР Союзуну, союз па авто-

35-чын статья. Тарих-культура учун белгиленген топурак-лар

Тарих-культура заповедник-лери, мемориал парклары, ны, кыбуураны, археологи-асдедиклерини топурак-лар

Шо топуракларда олан туташ кюнде белгиленишюу кыаршы чыгъагъан гъар кыа сы иш гёрювлер де гери ур ла.

Гёрсетилген топуракъланы пайдаландырынуу кыайдакы ССР Союзуну, союз ва аты ном республикаланы законла

бёлюк.
дуну топуракълары,

пуракълары ва запас

уракълар

Агъачлыкъ фонду топу
ракъларын пайдаландыры
ктайлаан ССР Совети

юз ва автоном республика
ны законлары булан белгил

не. 37-нчи статья. Суб фонд ну топуракълары

Сүз токтатайгыан ерлер, бу
лукълар, батмакылыклар, ги
ротехника ва оьзге сүз-х
зайство имаратлары елеген
шолай да сүз токтатайгыан е

(Ахыры 3-нчю бетде).

13 МАРТ 1990 ЯЫЛ

13 МАРТ 1990 РЫЛ

ССР Союзуну ва союз
республикаланы Закон кюрчюлери

Предприимчивлер, идаралар,
ктурумлар ва батандашлар
топуракты гыакындагы
законланы бузууну натижа-
сында еалтирген заралны т-
лемге керек.

тирлек үчүн өлкөдө өнөр-
гөрсөтүлгөн предпринятиелер,
идаралар, кыруумдар, шолый
да СССР Союзду, союу ва ав-
тоном республикалары бу
Кыргыздары ва өзгө законла-
ры булан токтаташдырылган
кыялада топурак есилерини,
топураккыны пайдаландырыр-
чулары, шоланы ичине ижа-
рачылары ва итирларын да-
муландыраган, яа мүмкүл-
гү топураккыны сан янын
бүзүктөшдираткан чалыш-
ву учун предпринятиелер, ида-
ралар ва кыруумдар болган
заралы кыйтаралар.

Болгъан заралны кыйта-
рыв ва шоланы оылчелерин
белгилев булай байлауу
эришвалюккени оылени их-
тиярларына кыйышмылу
кюйде судьда пачалыкь ар-
битраж чече.

40-нчы статья. Юрт хо- артадырв учун пайдаланды-
зайство ва агъачлыкъ хо- рыла.
зайство производствуну тас Къайтарылма герекли тас
агъачларин къайтарыв. этивлени ытчевлери ва бел

Юрт ва агъачлыкъ хозяйствону юрютюв булан байлавлу болмагъан оланы мурадларына пайдаландырмакъ учун юрт хозяйство ва агъачлыкъ майданларын къайтарип алып булан туулулгъан, топуракъ гилевлени къыйдасы, шолай да оланы къайтарывдан эркин этилеген предпрятиелени, идараланы ва къурумланы сиписогу союз ва автоном республикаланы законлары булан токъташдырыла.

Х бѣлюк.

Топуракъланы сакълав

СССР-ни Оър Совети нъа-
пао ате:

январь айыны 1-нден гючге
гыйримек

2. Гележекте ССР Союзуну ва союз республикаланы топураккыны гыакындагы законун ССР Союзуну ва союз республикаланы топураккыны гыакындагы Закон Кюрчюлери булан кыйышыву эттинче, ССР Союзуну ва союз республикаланы законуну галли иш герюп турагъан актары къоллана, неге тютюл олар Кюрчюлеге къаршы тюгюд.

ССР Союзуна ва союз республикаланы топуракъны гъа-

АДАМ ВА ТАБИАТ

Табиатны тазалыгын сактап, ерни туюндеги пайдалы мадданланы дурус кюйде кюллап — дюньяда яшайгъан инсанланы алдында токтагъан аслу борч. Шону магнасы промышленность, халкъ хозяйство гюн сайын осып тербейген вакъти айрокъда арта. Табиатны тюрленнею инсанланы гъаражына асаслана. Адамлар озалеге тарыкъ болагъан металл, напны, ташкюмрюню, сувну на озге тюрлю байлыкъланы кюлламакта борчлу бола. Оланы тапмакъ учун топуракъланы теренине ерли етишме къаст эте. На тизжада табиат алышына.

Белоруссиядагы торф топуракълар хумалуклакта айлана. Артагъы йылларда буса, тыш пачалыктардан валюта къазанмакъ учун, бизни пачалыкъ Австралия булан дугъар байлагъан. Дыгъаргъа гере Австралия Байкалда озюню кюйларындан кыркыгъан юнлерин жувмакта хылл эте. Олай къазанылгъан валюта кимге тарыкъ? Чернобыль жанлы табиатгъа нечик таъсир этегенин СССР-ни Оър Советини депутаты В. Шербаков Экинчи съезде депутатлакта къазанланы булан айтды, сегиз бутлу тай тувгъаны суратда гърсетди. Чернобыльни, геле-

да адамны ичинбушдурмай болмай. Самолетлардан таба себилеген химия дарманлар топуракъланы гюйдюрегенинде кыйры, жан-жаныварны на осымлюккени аз болууна алте.

Солакь озенде кюрулагъан сув электрик станциялар асил балыкъланы гележиге гелтирген заралны ким багъалама болар. Таргъу тавдан агъагъан сююк сувлар, шаршар булакълар кыйда? Кахулайны яртысы кыйдадыр? Таргъу тавну уьстюнде таш чыгъарагъан карьерни токтавсуз атылтагъанлыккъа ахыр салмакта заман чы болгъан эди. Таргъулулар шону гъакътында ойлашып неге къарамай?

Артагъы йылланы ичинде бизни пачалыкта 1 миллион гектардан да кюлай топуракъ заралангъанлыккы натижасында ашлыкь оьсемейген болгъан. Табиатны инсанни пайдасына пайдаландырагъанны орнуна огъар зарал этип турабыз. Врден чыгъагъан исси сувланы алайыкъ. Олай сувлар булан бизни республика айрокъда бай. Исси сувланы кюллайгъанда сувну башлап тазаламакта тарыккы унутабыз. Ондан кыйры, республикада гюнюню гюнюню кюлламакта да тергевню артырмакта тюшежек. Солакь озенини онг янында ерлешген «Гюнеш» деген инсти тутуна гирип къараса да тамандыкъ этежек. Институтну бары да биналары гюн шавалаткта иситиле. Табиатны адамгъа кюулдукь этинде имканлыкълары кеп, тек ола-ны хадирин биллип аяп янашмакъ — гъар-бир адамны борчу.

Бизни гележек наслуларыбыз гъали биз ойлашмай кюллай туруп, хумалуклакта айландыргъан топуракъланы бизден гечмес. Табиатны тазалыгын сактап, ону мадданларын дурус кюллап улуудан яшгъа ерли ойлашып къарама зат бар.

А. БАТЫРМУРЗАЕВ.
СССР-ни Илмулар академиясыны Дагыстан филиалыны геотермия лабораториясыны заведующийи, физика-математика илмулары нандидаты.

Бизин яшыл уьубюз

Шагъар бавдан оьтеген де, бутагъы сынгъан терекни, уьлкюню, оланы тюллеринде тебе болгъан уватылгъан шипаны гьрген де гьнтюнгь бузула. Шо саялы шагъарларда яшыллыккы аяп янашывну гын сик сикдирмек муратда, онда яшайгъанланы тарбиялама тереклигини мастала-сы арагъа чыгъа, Табиатгъа дурус янашывну адамны кылыккы яны булан тувра аралыгъы бар.

Кеплер терекни гессе не бола, янгъдан орнатар деп ойлаша. Шолай дюр буса да ярай, тек терек оьсгюнче огъар нечаккы кюулдукъ тарыкъ экенин унутма ярамай. Артагъы вакътилерде шагъарлылар уьйлери ва балконлары гьнтюлешдирип кюрмакта башлагъан. О чу яман тюгюл, тек кюрулушгъа гирингъинче алда, шо ерде хыйлы йыллардан берли оьсеген тереклени гесип тайдырагъаны, яхшы тюгюл.

«Тереклер адамлар йимик оланы да жаны бар. Шону ас этип бакъармакта гьрек», — деп айтгъан Л. Толстой, сабанчы булан хабарлай туруп, Шо сьзлер шагъаргъа чыгъып гезеген вакътиде мени эсиме гелди. Францияда кьбюсю паркларда тереклеге «бизни сындырмакта», оьсгюнюню оьмюрюнюню кысгъартасыз» деген ва огъар ошгъан бийдиривлер ялинген. Бизни бавларда да шо месиде ни гьрме ярар эди. Сындырмакта кюлуун уза-тагъанланы бирлерини са-ма юреги йымышар эди. Гъар гюнюлук аваралар булан бизге яшыллыкъланы гъайын этмеге чола тиймей къала. Бир-бирде, оьтлюк баратгъанда: «Не аривдюр», — деп, башыбызны гьтерип, къарап йибереген кююбюз чо бола.

Артагъы уьч йылны ичинде шагъарыбызда 490 мын терек ва уьлкю орнатылгъан. Саналакта гьч багъана ёкъ. Шончаккы терек яшыллагъан йиберген буса, биз яшыллыккъа бьленип кылар эдик. Орнатылгъан тереклени йиллерде, къарар атшмай, кюрун кьалгъанларын гъайындар ашай, адамлар оьзлер сындыра...

Иорданиягъа баргъанда мен булай затны эселедим: эртенлер ишге гетпиче ал-

да, ону тахшагъары Амман да яшайгъанлар абзарлары, уьйлери алдындагы асфальтны тап-таза этип си-бирип гетмеге борчлу. Шо янгъз тазалыкъ учун тюгюл тарбиялау муратда да этиле. Сав гюнюню узагъын да жыйылгъан чьп, целлофан дорбалагъа салынып, орамлардагы ябулагъан чьп ашиклеге ташлана. Яшкени айланасында са-ма бир чьпню де гьрмесен, Ондагы рамлар нече де таза.

Бизде буса? Магъачкъала-ны Ленин орамныдан оьтлюк къарайыкъ. Бутюн субботник оьтгериш, бары да ерни тазалап, тереклер ва уьлкюлер орнатып онарсакъ, эр-тенине бары да зат алда-гы кююнде болуп табула. Къарагъанда, бизни учун аслу зат тереклени орнатып кюймакъ буса ярай. Олагъа кюулдукъ этивню аварасы бьрвге де тарыкъ тюгюл.

Чечеклер орнатгъан, яшыл-ландырылгъан балконлагъа къарамакта кепнигъ геле. Бир-бир уьйлери яшыл-лыкълар кьалкысына ерли чыгъып гетген. Оьзге пача-лыкъларда салкынылыкъ учун кьалкылакта ерли оьсеген оьсгюлюккени пай-даландырагъаны хыйлы бо-ла. Бизде огъар артда тю-шонюп геле.

Табиат аявсуз янашывгъа чыдамай, гъалиги заманда яшыллыккы кюрумакъ уьлун белгилли жаралар да ёкъ. Биз Грозный орамны 48 номерли уьюнден квар-тир алып гиргенде, терезе-бизни тюбюнде 15 квадрат метр топураккы онгарип, онда гъар тюрлю чечеклер ячгъан эдик. Олар оьсгюп уллу болду. Айрокъда ах-шамлар ишден кыйтгъан сонг гюнге кюулдукъ чечеклеге къарап, кеп ала-эдик. Тек сююнчюбюз узакъ бармады. Уьюнчю къабатда турагъан хоншубуз, балко-нудан таба туз ходалар ташлап, уьстевоке тузлу су да тьгюп, чечеклени лам-пни сьндюрюп кюйду. Онда сонг топураккы ёрукъ-ландырмакта куратда не чаралар гьрмеге де борчлу болду. Юргениде аз санла-рыгъа бар адам гьре бьгъа шолай гьзеллигин йьма-гъа болуруму? Олай адамла-гъа къаршы чара гьрлюмей-гени дагы да яман. Суд-ахтарыш кюрулмакта ва администрация комиссила-гъа, участка инспектора-

гъа табиатны якълайгъан законланы бузагъанлакта къаршы иш гьрлюню осал-лашдырма бирдокъда яра-мас. Озюкта, гъар терекни, гъар чечек бьлекин янына тек оьрде эсгерилген гьзек-леги оьз гьзлерингъ булан гьргенде сама инемей тур-ма тюшмей.

Уьллулар этеген нукъсан-лыкъланы яшлар гьре ва дагы да кюлайсызларын такарлама башлай. Табиат-гъа аяп янашыв оьсгюп ге-леген наслуну кылыккы якъ-дан табиялаву бир яны. Халккы арасында булай айтыла: адам оьмюрюнде бир терек сама орнатма та-рыкъ. Тек ону орнатып кюйгъан булан битмей, ону оьсдюрге де тарыкъ. Та-биатны сюеген адамны жи-наятчылыкъ этмеге кюлу бармамакъ. Шо саялы яш-ланы табиатгъа гьюрмет этдирип тарбиялаву агъа-мняты уьлу.

Буссагъатгъа экология гъал осаллашгъан вакътиде, янгъа бизни республикада тюгюл, бютюн уьлкьбизде де гъалны яхшы янына кю-лайлашдырмакъ учун хый-лы чалышма тарыкъ бола-жакъ. Экология гъал бузукъ-лашгъаны тергевне алып, СССР-ни Оър Совети «Уьл-кени экология гъалын ях-шылашдырманы чаралары гъакътында» къарар къабул этген. Онда айтылагъан кюйде, кюрумлар ва айры-айры адамлар табиатгъа эт-ген заралына гьре тийишли такъсыргъа тартылмакта, этилген заралы тьлемеге борчлу.

Республикада кюрулгъан Табиатны якълаву пача-лыкъ комитетине табиатны кюрув муратларда 1990-чы йылгъа 1017 мын ма-нат гьрсетилген. Бары да халкъ, табиатны тазалы-гъын сакълаву яныбыз деп айта тюгюл, гъалиге ме-кенни алышынагъан зат ге-рюнмей. Табиатны якъла-гъа гьрсетилген харж чы арта.

Адам табиатны кюрудаш дейлер. Шолай болгъан сонг кюрулманы аяп янашмакта гьрмеге кьалмакъта оьз ар-гъа гьзеллигин йьма-гъа болуруму? Олай адамла-гъа къаршы чара гьрлюмей-гени дагы да яман. Суд-ахтарыш кюрулмакта ва администрация комиссила-гъа, участка инспектора-

И. МАГЪАММАТОВ,
Дагыстан педагогика ин-ституту кафедрасыны стар-ший дарс бервачюсю.

Бу тереклер, озюкта, адам салгъан яралардан кюру-магъан, тек оланы оьмюрю кюллары сынгъан адам йимик зайыплыкта гетмен. Бизин гьрти уьубюз — табиат. Шолай болгъан сонг ону нечик аяма, асырама тарыкъ экенин анг-ласакъ да, кьбюсю гезиклер айсенилини уьст гелип къала. Оьрдеги суратлар шолай гезиклени гьрсете.

Т. МАГЪАММАТОВ чыгъаргъан суратлар.

Бакъасдагы ишлер токтагъан

Бакъасны талгъы кьпсени татсын деп кагъыз йиберген ичинбушдур. Шону гъакътын-ади. Министрин биринчи за-да артагъы вакътилерде кьп месителни Къурбановдан шо айтылгъан, печатда да чыкъ-кагъызгъа гьре къазны ишлер-гъан. Агропромну хозяйств-гъа оьз гьзеллигин оьз ар-гъа гьрсетилген харж чы арта.

Адам табиатны кюрудаш дейлер. Шолай болгъан сонг кюрулманы аяп янашмакта гьрмеге кьалмакъта оьз ар-гъа гьзеллигин йьма-гъа болуруму? Олай адамла-гъа къаршы чара гьрлюмей-гени дагы да яман. Суд-ахтарыш кюрулмакта ва администрация комиссила-гъа, участка инспектора-

Бакъасны талгъы, гер-гъа оьз гьзеллигин оьз ар-гъа гьрсетилген харж чы арта.

